

HOOFSTUK 1: INLEIDING

1.1. DIE ONTSTAAN EN DOEL VAN DIE STUDIE

Hierdie studie is aangevoer deur talle onbeantwoorde vrae wat gevolg het uit 'n dokumentasieprojek wat in 2004 met tweedejaarstudente in binne-argitektuur by die Departement Argitektuur, Universiteit van Pretoria (UP), onderneem is.

Sedert die vroeë 1980's het argitektuurstudente hier, onder leiding van prof. Schalk le Roux, geboue gedokumenteer vir erfenis- en bewaringstudies. So het studente eerstehandse ondervinding in opmeting en dokumentasie opgedoen en waardevolle inligting¹ versamel vir die argief van die Departement. Na die inlywing van landskapargitektuur en later binne-argitektuur by die Departement, is 'n sillabushersiening teen 2001² in werking gestel wat, onder andere, voorsiening gemaak het vir die generiese aanbieding van sekere voorgraadse vakke, waaronder Omgewingsgeskiedenis en Omgewingsleer.³ Bewaring is 'n komponent van laasgenoemde in twee vakmodules: 'n inleiding tot bewaringsteorie in die tweede studiejaar⁴ (waaruit die dokumentasie voortgevloei het), gevolg deur gevorderde benaderings in die derde jaar.⁵

In 'n poging om die dokumentasieprojek relevant tot die dissipline van binne-argitektuur te maak, is in 2004 met die Nasionale Kultuurhistoriese Museum (NKM) ooreengekom dat stoele in hul Kultuurhistoriese versameling vir die doel gebruik mag word. Me. Annemarie Carelsen, kurator vir meubels, tekstiele en metaal, het op versoek negentien stoele met moontlike plaaslike of streeksverband geïdentifiseer, waarna elke student 'n stoel opgemeet en skaaltekeninge daarvan voorberei het (**figuur 1.1**). Die taak is voorafgegaan deur teorielesings in bewaring⁶ en studente het opleiding ontvang in aspekte soos die neem van veldaantekeninge, metodiese opmeting en die hantering van museumvoorwerpe.

Die projek was geslaagd waar dit studente ondervinding gebied het in die dokumentasieaspekte van bewaring. Terselfdertyd is die fisiese toestand, bestek en kenmerke van die negentien stoele aangeteken en die dokumentasie, insluitend foto's, is aan die Museum beskikbaar gestel.

1 Die Argief van die Departement het vroeg in 2009 ongeveer 235 geboudokumentasies bevat (Persoonlike mededeling, 4 Mei 2009: me. Karlien van Niekerk, Senior Tegnieuse Assistent: Inligtingstelsels, Departement Argitektuur, Universiteit van Pretoria). Kyk ook Le Roux, Loubser, Niehaus, Wolmarans, Olivier & Lötter (1987:26-29), asook Setshedi (2003:14-18).

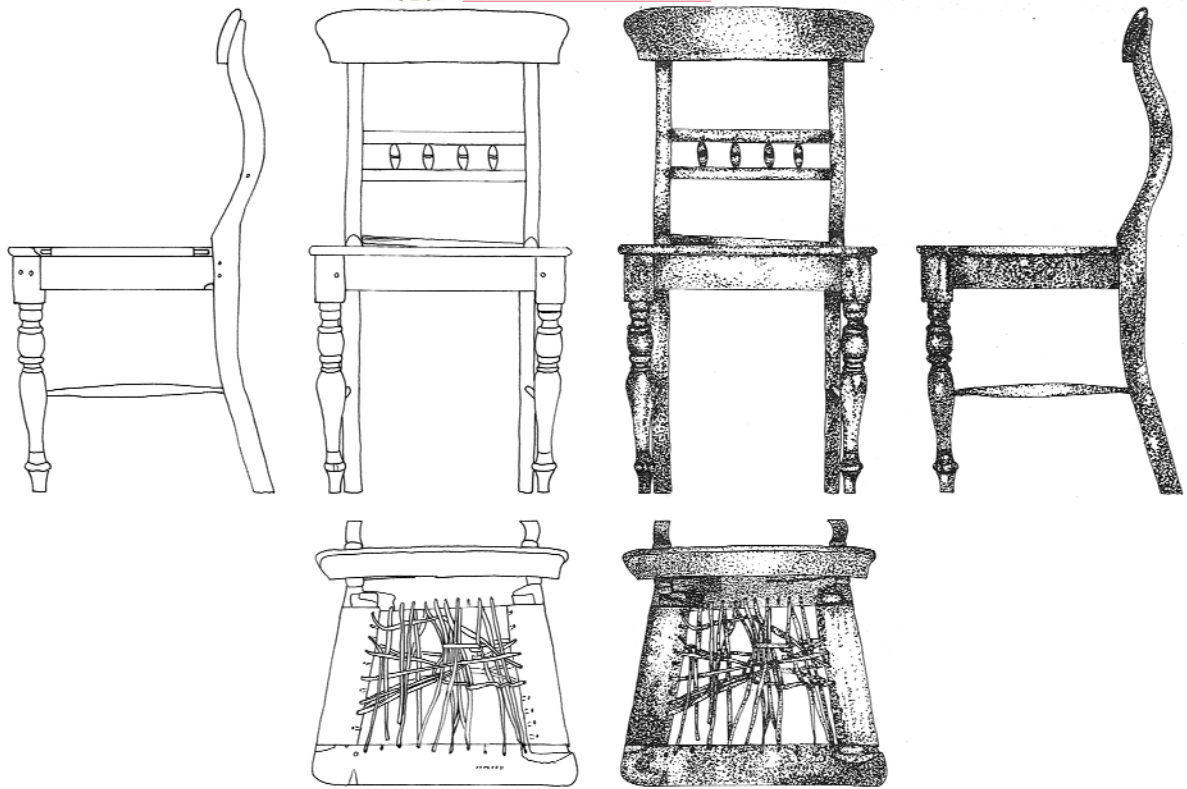
2 Van der Watt (2002:257)

3 Voor die inlywing van die program in Interieurontwerp (later Binne-argitektuur) by die Departement Argitektuur en Landskapargitektuur (later slegs Departement Argitektuur), was meubelgeskiedenis deel van die sillabus van twee vakmodules: Interieur 212 en Interieur 212 (Universiteit van Pretoria 2000:37-38). Sedert 2001 is historiese studies aangebied in die generiese vakstroom Omgewingsgeskiedenis en die teoriekomponent in Omgewingsleer (Universiteit van Pretoria 2001:62-63).

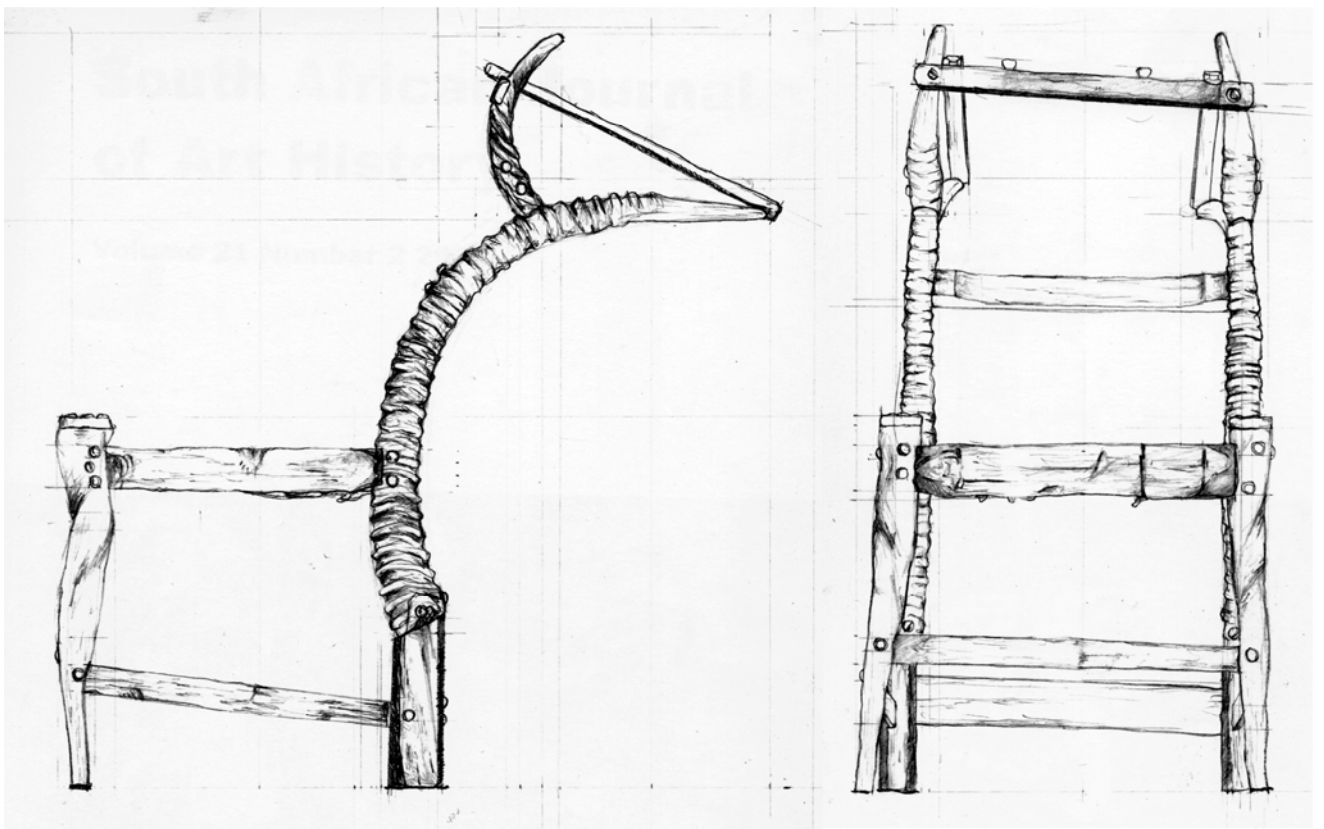
4 Tema C in die vakmodule Omgewingsleer 210: "Basiese bewaringsteorie in ontwerp. Bewaring: wetgewing, beleid en praktyk" volgens Universiteit van Pretoria (2004:67).

5 Tema C in die vakmodule Omgewingsleer 310: "Gevorderde benaderings tot bewaring. Gevallestudies. Ontwikkeling van 'n persoonlike benadering" volgens Universiteit van Pretoria (2004:67).

6 Teorielesings in die vakmodule Omgewingsleer 210 is aangebied deur mnr. Gift Phalatse Setshedi. Die dokumentasie – 'n taak in die dieselfde vakmodule – is uitgevoer onder leiding van die lektor in Ontwerp in die onderskeie programme.

FIGUUR 1.1 Plan en aansigte van NKM item HG 13856, in lyntekeninge (links) en vertolk in ink (regs), in 2004 gedokumenteer deur Junette Wesseloo

FIGUUR 1.2 Aansigte van NKM item HG 5406, vertolk in grafiet, in 2006 gedokumenteer deur Elana van der Wath, bygestaan deur Mirella Bandini

Hoewel gemete data oor die fisiese bestek van die stoele ingewin is, het heelwat vrae by beide student en lektor ontstaan. Min was bekend oor die herkoms en geskiedenis van die meeste voorwerpe, selfs nadat die voorwerpinligting in die dokumentasiesentrum van die Museum geraadpleeg is. Die kurator kon wel 'n breë historiese konteks verstrek en in gevalle waar die houtsoorte nie gedokumenteer is nie, het sy hulp verleen met die visuele identifikasie daarvan. Verdere dokumentasie is in 2006 (**figuur 1.2**) en 2007 onderneem. Daar was egter steeds te min inligting beskikbaar om die stoele genoegsaam begripstoeganklik te maak en hierdie studie is gevolglik as 'n navorsingsprojek, apart van die dokumentasie, onderneem. In 'n poging om die navorsing te rig, is 'n aanvanklike literatuurstudie onderneem, die voorwerpe is geëvalueer en die getal voorwerpe wat ondersoek is, is uitgebrei. Dele van dié ondersoek is gepubliseer⁷ toe hierdie studie gekonsentreer het op voorbeelde van negentiende-eeuse plattelandse en volkstoele en na ondersoek van voorwerpe slegs in die Kultuurhistoriese versameling van die Museum.

Terugskouend is die belang van hierdie vroeë navorsing tweërlei: dit was reeds duidelik dat die gebrek aan stilistiese kenmerke by volksmeubels 'n algemene verskynsel is en dat die eerste pogings om hierdie meubels daarvolgens te begryp van min waarde was. Tweedens is, ter wille van ordening, ses tipes sitmeubels van die negentiende eeu in die Kultuurhistoriese versameling geïdentifiseer: armstoele (**figuur 1.3**), systoele (**figure 1.4 en 1.5**), drie groepe voustoele – klap-armstoele, ook skêrstoele genoem (**figure 1.6 en 1.7**), klapstoele (**figuur 1.8**) en veldstoeltjies (**figuur 1.9**) – en ook melkstoeltjies (**figure 1.10 en 1.11**). Hierdie indeling is bepaal deur aanvanklike visuele inspeksies en het berus op die fisiese kenmerke wat die meubels in gemeen het: vorm, komponente (onder meer sitting, pote en leunings) en die ooglopende konstruksie daarvan.

Waar die eerste vyf tipes aan die hand van navorsing minstens in die breë gekontekstualiseer kon word, is min samehangende verwysings oor melkstoeltjies gevind. Die karige voorwerpinligting in die Museum se dokumentasiesentrum was ook van min hulp aangesien feitlik al die melkstoeltjies in die Kultuurhistoriese versameling van handelaars verkry is sonder dat enige inligting oor die makers of gebruikers bekend was. Die voorwerpe was dus meestal van anonieme herkoms.

'n Groot omwenteling het gekom toe die ondersoek uitgebrei is na die Museum se Antropologie-versameling. Met die hulp van mnr. Sam Moifatswane, junior-kurator van hierdie versameling, is sitmeubels in die Antropologie-versameling in Junie 2007 besigtig en van die voorwerpinligting bekom. Hoewel enkele voustoele in die Antropologie-versameling gevind is, was die meerderheid stoeltjies en sitmeubels wat ooreenkomste getoon het met die melkstoeltjies in die Kultuurhistoriese versameling. 'n Groter verskeidenheid van konstruksiemetodes is gevind, asook items van monolitiese konstruksie. Vergeleke met die eerste versameling is die antropologie-voorwerpe oor 'n langer tydperk en vanuit 'n groter geografiese gebied ingesamel.

Dit het daartoe gelei dat die navorsing teen die einde van 2007 afgebaken is tot die melkstoeltjie.

7 Botes (2007:115-126)

FIGURE 1.3, 1.4, 1.5

- 1.3 Armstoel, NKM item HG 16260 (Kultuurhistoriese versameling); foto deur Melita Moloney, UP (© NKM)
- 1.4 Systoel, NKM item HG 5406 (Kultuurhistoriese versameling); foto deur Melita Moloney, UP (© NKM)
- 1.5 Systoel, NKM item HG 38258 (Kultuurhistoriese versameling); foto deur Melita Moloney, UP (© NKM)

FIGURE 1.6, 1.7, 1.8

- 1.6 Skêrstoel of klap-armstoel, NKM item HG 34451-2 (Kultuurhistoriese versameling); foto deur Melita Moloney, UP (© NKM)
- 1.7 Skêrstoel, amper opgevou, NKM item HG 34451-2 (Kultuurhistoriese versameling); foto deur Melita Moloney, UP (© NKM)
- 1.8 Klapstoel, NKM item HG 13843 (Kultuurhistoriese versameling); foto deur Melita Moloney, UP (© NKM)

FIGURE 1.9, 1.10, 1.11

- 1.9 Veldstoeltjie, NKM item NASKO 20540 (Kultuurhistoriese versameling); foto deur Melita Moloney, UP (© NKM)
- 1.10 Melkstoeltjie, NKM item HG 13758-1 (Kultuurhistoriese versameling); foto deur Melita Moloney, UP (© NKM)
- 1.11 Melkstoeltjie, NKM item HG 13754-1 (Kultuurhistoriese versameling); foto deur Melita Moloney, UP (© NKM)

Grense van tyd en styl vervaag by die studie van volkskultuur; anders as die ander tipes het hierdie stoeltjies oënskynlik geen stylkenmerke nie en waar die oorspronklike afbakening tot die negentiende-eeu steeds relevant mag wees ten opsigte van die ander vyf groepe sitmeubels, is bevind dat dit 'n baie kunsmatige begrening vir hierdie studie is. Die tydsverwysing is dus laat vaar.

Dit behoort gesê te word dat dit nooit beplan is om slegs op die melkstoeltjie as sitmeubel te konsentreer nie. Met voorbehoud kon hierdie navorsing oor enige van die tipes, of almal, handel. Opsigself is dit 'n aanduiding van die gebrek aan deurgronde navorsing en beskikbare inligting oor volksmeubels. Soortgelyks was die karige gevestigde terminologie – en die gepaardgaande verwarring – van meet af frustrerend.

Die studie het dus ontstaan uit 'n gebrek aan begrip vir 'n groep voorwerpe wat oënskynlik sekere fisiese kenmerke, en moontlik terminologie, in gemeen het en tot 'n spesifieke museum se versamelings behoort. Die doelwit is dus eerstens om hierdie en gelyksoortige sitmeubels begripstoeganklik te maak met 'n beskrywende voorstudie. In hierdie opsig is die navorsing 'n breë verkenning van sekere gebruiksvoorwerpe wat in versamelings bestaan, maar nie meer in die verwysingsraamwerk van baie besoekers aan hierdie versamelings nie. Juis die feit dat hul wél bestaan, maar vandag amper vergete is, en dat min gekonsolideerde inligting daarvoor beskikbaar was, lê aan die kern van die studie.

1.2. PROBLEEMSTELLING

Aangesien die term 'melkstoel' (lees: 'melkstoeltjie') reeds vir ses voorwerpe⁸ in die studiegroep aangeteken is, ontstaan die vraag: wat is 'n melkstoeltjie? Wat is die funksie van 'n melkstoeltjie: is dit, soos die naam moontlik aandui, enigszins of selfs uitsluitlik as sitmeubel by melkery gebruik? Is daar enige ander assosiasies of verbande? Die moontlike antwoorde op hierdie vrae kan van die individuele voorwerpe in die studiegroep, hopelik deur vergelyking, begripstoeganklik maak.

Dit is verder moontlik om ten opsigte van die studiegroep as geheel, ondersoek in te stel na gedeelde kenmerke wat mag dui op groepsverband. Daar mag dus sprake wees van 'n tipologie,⁹ waarmee bedoel word dat sekere eienskappe kenmerkend is van melkstoeltjies, en moontlik die sitmeubels in die studiegroep, en dit daarom tipeer.¹⁰ Hierdie ondersoek na die tipologie kan die aanvanklike identifikasie daarvan saam met vyf ander tipes in die voorstudie, toe slegs baseer op die voorwerpe in die Kultuurhistoriese versameling, bevestig ten opsigte van die al die voorwerpe in die studiegroep.

8 Die Museum se kort ontsluitingsvorm, National Cultural History Museum (2006a:1), maak voorsiening vir 'n voorwerpnaam ("*object name*") én ander of alternatiewe name ("*other / alternative names*"). In die Kultuurhistoriese versameling word 'melkstoel' as alternatiewe naam gegee vir: NKM item HG 13235, Historiese Grootboek, vol. 13 en NKM items HG 13581, HG 13754-1, HG 13754-2, HG 13758-1 en HG 13758-2, Historiese Grootboek, vol. 14.

9 Volgens Edwards in Bullock, Stallybrass, & Trombley (1988:879): "*typology* [...] *Any system for classifying things, people, social groups languages etc., by types.*" Kyk ook die algemene betekenis van tipe (*type*): "*a kind, class, or category, the constituents of which share similar characteristics*" volgens Collins English Dictionary (2007:1740).

10 Tipeer word in Engels vertaal as '*typify*', wat volgens Collins English Dictionary (2007:1741) beteken: "*1. to be typical of; characterize 2. to symbolize or represent completely, by or as if by a type.*"

Die hoofdoel van hierdie ondersoek is dus om te bepaal of enige eienskappe die melkstoeltjie, fisies of andersins, tipeer. Hiervoor word die primêre bronne ondersoek: die stoeltjies in die studiegroep met die klem op hul fisiese kenmerke en konstruksie (in Hoofstuk 2) en ten opsigte van inligting oor hul aanwinst, klassifikasie, herkoms en geskiedenis ontsluit uit katalogi, registers, indekse en databanke in die dokumentasiesentrum van die Museum wat inligting oor die voorwerpe bevat (in Hoofstuk 3). Aanvullend daartoe word sekondêre bronne – teks en beelde – geraadpleeg in 'n poging om vrae oor die funksie en ander assosiasies, verbande en moontlike betekenis van melkstoeltjies in Hoofstuk 4 te beantwoord. Hoofstuk 5 eindig met gevolgtrekkings en aanbevelings vir verdere ondersoeke.

1.3. DIE KULTUURPRODUK IN KONTEKS

Meubels word, volgens funksie, groepeer as een van die volgende hoofteipes: bergmeubels (kaste en kiste), werk- en eetmeubels (tafels en lessenaars), slaapmeubels (beddens) en sitmeubels.¹¹ Waar die voorwerpe ten opsigte van hul gebruik as meubels geklassifiseer word, is dit van belang om te stel dat hul as handwerk die lig gesien het. Donkin¹² definieer handwerk as synde van spesifieke making (met die hand en met behulp van gereedskap), dat die kwaliteit van die produk die uitkoms is van die oordeel, vaardigheid en sorg van die maker, dat dit eerstens funksioneel¹³ is en dat die materiaal waarvan dit gemaak is intrinsiek deel daarvan is.

Meubelgeskiedenis, 'n afdeling van meubelkunde,¹⁴ betrek navorsers en lesers uit verskeie velde. Ontwerpers, waaronder argitekte, meer onlangs binne-argitekte¹⁵, interieur-, produk- en industriële ontwerpers, historici, veral kuns- en kultuurhistorici, antropoloë, museumkundiges, versamelaars en handelaars deel belange in dié vakgebied, waar die oorkoepelende begaan die studie van meubels as kulturele fenomeen is. In Suid-Afrika is groot bydraes op hierdie gebied deur kultuurhistorici gemaak. Die terrein van die kultuurhistorikus is juis ruim en akkomoderend,¹⁶ sodat dit by uitstek geskik is tot interdisiplinariteit, soos verlang word in die geskiedkunde van meubels. “Kultuurgeskiedenis maak 'n studie van die kultuurprodukt, die skeppingsproses wat dit tot stand gebring het, die stimulus wat die proses geïnisieer het, en van die samehang van of verbande tussen kultuurprodukte en die dimensies [...] waarbinne hulle tot stand kom; dit is 'n studie waarbinne die skepper, die mens self, sentraal staan.”¹⁷

In voorwerpgerigte navorsing word die meubel meermale soos 'n historiese dokument bestudeer¹⁸ – dit word beskryf, geanaliseer, verklaar, vergelyk en geëvalueer op soek na leidrade oor konteks en betekenis. Tempelhoff stel dit so: “Die voorhande meubelstuk is baie naby aan die ‘werklikheid’ waarna daar in die

11 Burden & Ekermans (2001:25-36); Franssen (1970:14)

12 Donkin (2001:5-6)

13 Donkin (2001:5): “Where the concepts exist, craft can be distinguished from fine art by the function of the end product. Craft objects are created for use rather than contemplation [...]”. Sy stel verder: “Over time a craft object may achieve artistic status” in Donkin (2001:5-6).

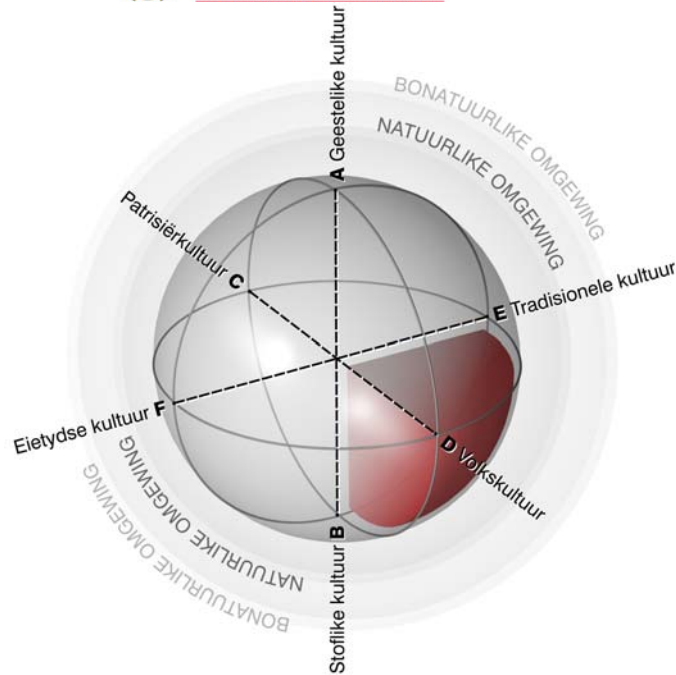
14 Meubelkunde word soms as sinoniem vir meubelgeskiedenis gebruik; in hierdie studie word egter aanvaar dat meubelkunde 'n wyer begrip is wat geskiedenis insluit, maar ook aspekte soos antropometrie, ergonomie, materiaalkunde, tegnologie en vervaardiging.

15 Die International Federation of Interior Architects / Designers (2005:26) se beleid oor opleiding vereis onder andere dat kuns-, argitektuur- en meubelgeskiedenis ingesluit word in die curriculum van leerders in dié dissiplines.

16 Grobbelaar (1990:56-58); Grobbelaar (1995:14-15)

17 Burden (2000:19)

18 Roodt-Coetzee (1962:48-50); Olivier (1987:19); Tempelhoff (1994:5-7)

FIGUUR 1.12 Die Burden-model vir kultuurgeskiedenis (Burden 2000:21) herinterpreteer met die navorsingsterrein van hierdie studie in rooi aangedui (model deur Raymund König)

rekonstruering van die geskiedenis gesoek word. Die verstaan van daardie werklikheid is deel van 'n skeppings- en aftakelingsproses wat voortdurend aan die gang is, met die doel om die verlede opnuut te verhelder.”¹⁹

Hiervoor bied Burden se model vir kultuurgeskiedenis²⁰ (**figuur 1.12**) 'n akademies-teoretiese benadering waarvolgens die voorwerp, of idee, gekontekstualiseer kan word. Waar die model die geheelbeeld voorop stel, benadruk Burden terselfdertyd die belang van diepgaande studie oor “sekere onderdele van kultuur”²¹ alvorens sintese bereik kan word. Aangesien hierdie ondersoek juis sy oorsprong vind in die ontoereikendheid van bestaande kulture, is dit beswaarlik moontlik om hier reeds die holistiese ideaal te verwesenlik. Burden stel wel: “Daarom is dit belangrik dat die navorser wat op 'n beperkte aspek van die vakgebied wil fokus, sal beseef dat daardie beperkte of afgebakende terrein nie in isolasie bestaan nie, maar binne die breër konteks van die vakgebied hanteer moet word.”²²

In die model vergestalt dié breër konteks aan die hand van drie abstrakte asse wat in ruimte relatief tot mekaar voorgestel word. Die asse verbind die teenoorstaande pole, sodat geestelike teenoor stoflike kultuur gestel word (AB-as), patrisiër- teenoor volkskultuur (CD-as) en tradisionele teenoor eietydse kultuur (EF-as).

As tasbare kultuurskeppings tel meubels en dus ook melkstoeltjies onder stoflike kultuur,²³ hoewel hul samehang met die nie-tasbare ideewêreld nie daardeur ontken word nie. Daar word ook afgelei dat hul tot die

19 Tempelhoff (1994:6-7)

20 Burden (2000:15-26)

21 Burden (2000:17); Grobbelaar (1990:59) verklaar soortgelyks: “Aan die ander kant kan hy om op een of ander kultuurverskynsel in die besonder toelê, van die volksliedjie tot meubelkuns, en so nuwe kennis beskikbaar stel vir wie ookal later 'n oorkoepelende oorsig wil skryf.”

22 Burden (2000:18)

23 Kyk Burden (2000:20)

tradisionele behoort, waar dié term verwys na “’n verskynsel [...] wat reeds deur die gemeenskap aanvaar is en as ‘n tradisie van een geslag na ‘n ander of van een groep na ‘n ander oorgegee word.”²⁴ Burden stel die problematiek van die tyd-dimensie op hierdie as duidelik in haar bespreking,²⁵ sodat die feit dat hierdie tradisie byna vergete is, min invloed het op die plasing in die model.

Vir hierdie studie is die derde as – waar patrisiër- teenoor volkskultuur gestel word – van belang, omdat daar maklik begripsverwarring ontstaan oor konsepte soos volkskultuur.²⁶ Heelparty terme word gebruik om hierdie pole, en hul tussenvlak, te beskryf: “onderkultuur (pionier), middelkultuur (plattelands) en opperkultuur (patrisiër),”²⁷ “informele” teenoor “formele” kultuur,²⁸ en met verwysing na argitektuur gebruik Franssen²⁹ “vernacular”, “vernacular with decorative overlay” en “architect’s architecture”. Hierdie klassifikasie berus in hoofsaak op hoe getrou kultuurgoedere die heersende tydsgees weerspieël en is daarom ‘n aanduiding van die ideale en werklikhede van die maker en by implikasie ook dié van die gebruiker. Met betrekking tot meubels verskaf Burden, in haar ongepubliseerde studie oor Ou-Kaapse³⁰ meubels, die volgende verklaring:

Patrisiërmeubels word gemaak deur hoogs opgeleide meubelmakers, wat honderd persent op hoogte is van die nuutste styltendense en dit in hulle meubels reflekteer. Die middelgroep, plattelandse meubels, word gemaak deur meubelmakers wat oor goeie tegniese kwaliteite beskik, maar nie so afgerond is soos die gesofistikeerde meubelmakers nie en normaalweg ook nie oor die heel beste en nuutste gereedskap beskik nie. Hulle volg egter getrou die heersende meubelstyle na, hoewel meestal in vereenvoudigde vorm, en plaas dikwels hulle eie stempel op hul produkte. [...] Daar is altyd ‘n tydsverloop voordat die styl in die platteland posvat en wanneer dit eers aanvaar is, kom baie van die stylelemente knaend voor, selfs lank nadat die oorspronklike impetus verby is. Pioniermeubels word gemaak deur enigiemand wat slegs ‘n behoefte het aan ‘n funksionele artikel. Hoewel sommige pioniermeubels tog netjies afgerond is, toon die meeste ‘n mate van kruheid wat ‘n uitvloeisel is van ontoereikende gereedskap en dikwels ‘n totale gebrek aan opleiding by die maker. Dit toon normaalweg ook geen stylkenmerke nie.³¹

Hoewel dit hieruit duidelik is wat met die begrip ‘pioniermeubel’ bedoel word, bly die term problematies. As Fisher se definisie³² van die ‘pionierstyl’ in Suid-Afrikaanse argitektuur letterlik gelees en van toepassing gemaak word op meubels, blyk dit te eng vir die doel van hierdie studie. Olivier spekuleer so hieroor:

Die wakis, trektafel en opvoustoeltjie is, wat funksie betref, in Suid-Afrika tiperend van die pioniertydperk van die veeboertrekkers en die Voortrekkers. Die meubels is egter nie noodwendig net in pionieromstandighede gemaak en gebruik nie en hoort eerder tuis onder plattelandse meubels. Hoe die egte pioniermeubels aan die Kaap gelyk het, is nie bekend nie. Daar word veronderstel dat die meubels vir pionierhuise stylloos en volgens eenvoudige konstruksiemetodes gemaak sou gewees het.³³

24 Burden (2000:25)

25 Burden (2000:25)

26 Grobbelaar (1995:11-17); Burden (2000:23-25)

27 Grobbelaar (1995:9)

28 Burden (2000:25), waartoe Grobbelaar (1995:12) ‘semiformeel’ toevoeg.

29 Franssen (1987:42)

30 Burden (1997:III) definieer Ou-Kaapse meubels as: “[...] alle meubels wat sedert die vestiging van Westerlinge aan die Kaap plaaslik gemaak is en kenmerke van die heersende internasionale style van daardie tyd vertoon. Dit dek die ongeveer 250 jaar tot 1900.”

31 Burden (2007:[S.p.]

32 Fisher (2001): “*Pioneer: A term used for the first vernacular structures of European settlers new to an area in South Africa employing traditional building materials and techniques, both of their own or of the local inhabitants.*”

33 Olivier (1990:8)

Waar daar dus min of selfs geen sekerheid is oor die spesifieke omstandighede waarin die voorwerpe in die studiegroep hul ontstaan gehad het nie, sou die gebruik van 'pioniermeubels' strenggesproke onvanpas wees. Die term 'pionier' is terselfdertyd aanvegbaar, waar sommige historici³⁴ dit wantrou weens die eensydige bedoeling daarvan. Om getrou te bly aan die terme in Burden se model sou die alternatief juis wees om eenvoudig na volksmeubels te verwys wanneer die mees eenvoudige, styllose meubels – soos melkstoeltjies – bedoel word, hoewel dit nie strook met Olivier³⁵ se aanname, dat volksmeubels met motiewe uit die volkskuns versier is, nie. Die probleem lê dalk in die veelvuldige assosiasies, en soms lekebegrip, vir die Afrikaanse voorvoegsel 'volks-',³⁶ wat meer toeganklik is as dit gesien word as die vertaling van die Engelse 'vernacular', waar dit (weereens lenend uit die argitektuur) omskryf kan word as "[an] adjective applied to an indigenous style³⁷ of building that is largely untutored, but thought to be of considerable virtue [...]".³⁸ Die verwarring is nie uniek tot Afrikaans nie: in onlangse beskrywings van meubelgeskiedenis word woorde soos 'country',³⁹ 'homemade',⁴⁰ 'common'⁴¹ en 'provincial'⁴² saam met, of in plaas van, 'vernacular' gebruik.

Dit is waarskynlik hierdie 'ongesofistikeerde' groep meubels wat Johann Tempelhoff beskryf as 'tweedimensionele dokumente' in sy artikel 'Die meubelstuk as historiese dokument'.⁴³ Hierin identifiseer hy drie rolspelers in die bestaangeskiedenis van meubels: die maker, middelaar en gebruiker. Wanneer die maker dit vir eie gebruik bedoel en die middelaar dus afwesig is, is die derde dimensie so verlore. Vergeleke met veral patrisiërmeubels is daar dikwels sulke inligtinggapings by voorbeelde van volkskultuur. Gilbert stel dit ondubbelsinnig: "Common furniture is essentially anonymous [...]",⁴⁴ waarby Filbee voeg: "It is difficult to date a particular piece as they were not items to have been cherished when worn out or not needed."⁴⁵

Daar is dus sekerheid dat die voorwerpe in die studiegroep aan die teenoorgestelde pool van patrisiërkultuur op die model lê. Vir die doel van hierdie studie word die voorwerpe in die studiegroep as 'volkskultuur' klassifiseer, sodat die navorsingsterrein strek tussen die pole van stoflike, tradisionele en volkskultuur, maar met die wete dat dit binne die konteks van die groter raamwerk pas.

34 Soos Etherington (2001:xii-xvii en 243-272)

35 Olivier (1990:8)

36 Burden (2000:23-25) bespreek die betekenis breedvoerig; kyk ook die uitgebreide argument in Grobbelaar (1995:11-14).

37 Die verwysing na "style" in hierdie aanhaling behoort nie in die kultuurhistoriese sin gelees te word nie, maar eerder as 'n 'wyse' of 'manier' volgens die breë Engelse definisie – kyk Collins English Dictionary (2007:1601-2).

38 Brawne in Bullock, Stallybrass, & Trombley (1988:894)

39 Knell (1992:7-8); Kinmonth (1993:1)

40 Knell (1992:7)

41 Gilbert (1991:1); Knell (1992:7-8); Kinmonth (1993:1)

42 Gilbert (1991:1); Kinmonth (1993:1)

43 Tempelhoff (1994)

44 Gilbert (1991:1)

45 Filbee (1977:159) se stelling handel spesifiek oor driepootstoeltjies.

1.4. BRONNESTUDIE

Die museumvoorwerpe self is die primêre bronne wat die navorsing rig en in die volgende hoofstuk behandel word. Dit word ondersteun deur voorwerpinligting ontsluit uit die katalogi, registers, indekse en databanke in die Museum se dokumentasiesentrum.

Voorwerpgerigte navorsing strek dikwels oor die grense van vele vakdissiplines. In die geval van die melkstoeltjie is onder andere bronne uit die landbou- en kultuurgeskiedenis, letterkunde, die kunste en ander sosiale wetenskappe geraadpleeg. Hierdie sekondêre bronne behels tekstuele beskrywings met inbegrip van beelde.

‘n Literatuurstudie oor meubelgeskiedenis toon ‘n onlangse belangstelling in navorsing oor veral plattelandse en volksmeubels. Gilbert⁴⁶ wys daarop dat die laat twintigste-eeuse publikasies oor veral Engelse volksmeubels volg op ‘n vroeëre bewustheid in die Verenigde State van Amerika. Selfs voordat die eerste boek⁴⁷ oor Suid-Afrikaanse meubels verskyn het, is heelwat reeds oor Amerikaanse volksmeubels gepubliseer.⁴⁸ Bewusmaking, veral deur populêre Amerikaanse tydskrifte,⁴⁹ het daartoe bygedra dat ‘n groot aanvraag na oorspronklike stukke, en later ook reproduksies, ontstaan het. Dit sou op sy beurt aanleiding gee tot omvangryke dokumentasies,⁵⁰ soos dié van Shaker-voorwerpe deur John Kassey,⁵¹ wat op sy beurt weer die reproduksie-industrie verder ondersteun het.

Geeneen van hierdie tendense het op soortgelyke skaal in Suid-Afrika posgevat nie. Boeke oor die Suid-Afrikaanse meubelgeskiedenis is eers in die afgelope halfeeue gepubliseer – Van Onselen⁵² skryf in die eerste oor die onderwerp, *Cape antique furniture*, juis dat ‘n gebrek aan inligting hom inspireer om daarvoor te skryf. Die aanvoerwerk deur Van Onselen (1959) is gevolg deur boeke van Pearce (1960), Atmore (1965), Fransen (1970) en Baraitser & Obholzer (1971,⁵³ 1987 en 2004) en formele studies deur Botha (1969)⁵⁴, Woodward (1982), Geldenhuys (1986) Fransen (1987), Olivier (1990) en onlangs Rabe (2007). In die 1980’s het enkele akademiese artikels⁵⁵ verskyn, waarna veral Tempelhoff⁵⁶ en Burden⁵⁷ insiggewende artikels gepubliseer het.

46 Gilbert (1991:270)

47 Van Onselen (1959)

48 Kyk byvoorbeeld na die omvattende lys in Fitzgerald (1982:310-311).

49 Fitzgerald (1982:306-315) lys heelwat tydskrifte, sommige so vroeg as 1943. Beduidend is sy verwysing na die katalogus vir ‘n uitstalling oor volksmeubels van die suidelike deelstate wat in 1952 verskyn in *The magazine antiques*. Gilbert (1991:270 en 282) se bibliografiese verwysings bevestig die tendens en verwys na tien essays in die joernaal *Antiques* se spesiale uitgawe van Maart 1968 getiteld *Symposium on American country furniture*.

50 Meander in Kassey (1980:v)

51 Kassey (1980)

52 Van Onselen (1959:ix)

53 Baraitser & Obholzer (1971) is in 1978 hersien in ‘n tweede uitgawe – kyk Baraitser & Obholzer (1978).

54 Botha se studie is ook in 1977 in boekformaat gepubliseer – kyk Botha (1977).

55 Grobbelaar (1984a en 1984b); Pretorius (1986); Olivier (1987)

56 Tempelhoff (1990, 1991a, 1991b, 1992 en 1995)

57 Burden (1998 en 2004), asook Burden, Gardner, Le Roux & Swart (2001)

Buiten Botha (1969) en Fransen (1970), wat beide aspekte van die Kaapse stoel behandel, en Olivier (1990) se studie van bergmeubels, word 'n breë spektrum funksionele meubeltipologieë deur die meeste outeurs van boeke en studies gedek. Die klem val ook, met enkele uitsonderings, op stylkenmerke van meubels, sodat gesofistikeerde (patrisiër) en middelvlak (plattelandse) Ou-Kaapse meubels, en veral stoele, deeglik beskryf en dokumenteer is deur navorsing. Dit is egter nie die geval met die volksmeubels, waar stylverbande dikwels afwesig is, nie.

Atmore (1965) was die eerste plaaslike outeur wat 'n poging aanwend om al drie vlakke van sofistikasie te beskryf. Hy bespreek kortliks enkele bankies, stoeltjies en voustoeltjies,⁵⁸ hoewel hy nie melkstoeltjies behandel nie. Dit is wel duidelik dat Atmore bygedra het tot die bewustheid wat teen die laat sestigerjare hier ontwikkel het.⁵⁹ Botha⁶⁰ se studie is in 1969 voltooi en in dieselfde jaar het 'n uitstalling – Die Kaapse Stoel⁶¹ – by die Stellenbosch-Museum belangstelling aangewakker. Waar die Stellenbosch-uitstalling die Kaapse stoel toeganklik begin maak, is dit waarskynlik eers populêr ontsluit deur die eerste van drie publikasies deur Baraitser & Obholzer: *Cape country furniture*⁶² word goed toegelig deur die subtitel: *A pictorial survey of regional styles, materials and techniques in the Cape Province of South Africa*. Omdat minder gesofistikeerde meubels vir die eerste keer breedvoerig in beeld en sonder veel diskriminasie gepubliseer word, lê die waarde daarvan juis in hierdie kwantitatiewe benadering.

Baraitser & Obholzer is die eerste Suid-Afrikaanse bron wat 'n melkstoeltjie, soortgelyk aan die in die studiegroep, publiseer. Slegs een foto⁶³ en 'n kort teksbeskrywing word gegee onder streeksvariasies van die Cederberg en Kouebokkeveld: “[The figure] shows a typical three-legged stool. These stools are made of proteawood and the seats, worn shiny by many years of sitting, show a beautiful reticulated pattern. The stools consist of a thin slab of proteawood cut transversely from the trunk and fitted with three stubby legs, usually about 15 cm high and also made of proteawood.”⁶⁴ In 'n bygewerkte samevoeging van hul vorige boeke publiseer Baraitser & Obholzer⁶⁵ in 2004 weer net een foto van 'n melkstoeltjie in die afdeling oor kombuisgerie, dié keer slegs met 'n onderskrif waarin dit 'n “three-legged milking stool” genoem word.

Soos Atmore⁶⁶ meld Woodward⁶⁷ terloops die skaarste aan stoeltjies in die Kaap; beide gebruik die generiese term ‘stool’ en verwys duidelik nie na melkstoeltjies nie. Geen ander verwysings kon in Suid-Afrikaanse vakliteratuur nagespeur word nie.

58 Atmore (1965:83-84 en 107-108)

59 Botha (1969:1); Fransen (1970:32)

60 Botha (1969)

61 Fransen (1970) verskyn as geïllustreerde katalogus van die gelyknamige uitstalling gehou in die Stellenbosch-Museum gedurende April 1969. Die Voorsitter van die Museum se Beheerraad verwys in sy inleiding na die sukses van die uitstalling en die gevolglike aanvraag na 'n publikasie (Marais in Fransen 1970:6).

62 Baraitser & Obholzer (1971), later hersien in Baraitser & Obholzer (1978).

63 Baraitser & Obholzer (1971:269): die onderskrif by hierdie foto lees: “Typical three-legged stool made of proteawood.” In Baraitser & Obholzer (1978:351) word 'n ander foto gebruik, maar met dieselfde teks en onderskrif.

64 Baraitser & Obholzer (1978:350)

65 Baraitser & Obholzer (2004:418)

66 Atmore (1965:83)

67 Woodward (1982:119-120)

Die mees omvattende bron oor tradisionele meubels in Afrika, uitgesluit suidelike Afrika, is Sieber (1980) se *African furniture and household objects*. Hoewel Sieber 'n kenner op die gebied is, konsentreer sy navorsing, soos die uitgebreide katalogi van Bocola (1995) en die van Dagan (1985), op voorbeelde uit Oos-, Sentraal- en Wes-Afrika. Toevallige verwysings na drie- en vierpootstoeltjies kom voor in dokumentasies van materiële kultuur, ondermeer in Hodder (1977), Reynolds (1968) en die argief van die Pitt Rivers Museum (2008a) by die Universiteit van Oxford, maar geen bronne vergelyk met Nettleton (2007) se opgawe en beskrywing van kopstutte op die kontinent nie.

Elders word die mees verreikende navorsing vervat in die lewenswerk van Weyns (1974): *Volkshuisraad in Vlaanderen: naam, vorm, geschiedenis, gebruik en volkskundig belang der huiselike voorwerpen in het Vlaamse land van de middeleeuwen tot de Eerste Wereldoorlog*. Hy bied 'n deurgronde argument oor die ontstaan en verloop van stoeltjies in Vlaandere, ondersteun deur data en verwysings. Betekenisvolle insig oor die tipologie in die Lae Lande is hierdeur, en die lys van sitmeubelterminologie in Van Oirschot (1978), ontsluit.

Sedert die vroeë 1990's het vier belangrike studies in Engels verskyn wat elk ongesofistikeerde meubeltipes in 'n historiese en streeksverband ondersoek: *English vernacular furniture: 1750-1900* deur Gilbert (1991), *English country furniture: the national and regional vernacular 1500-1900* deur Knell (1992), *Irish country furniture 1700-1950* deur Kinmonth (1993) en meer onlangs Bebb (2007) se *Welsh furniture 1250-1950: a cultural history of craftsmanship and design*. Al vier hierdie outeurs meld stoeltjies soortgelyk aan dié in die studiegroep, hoewel binne streeksverband en soms met spesifieke terminologie. Knell⁶⁸ bied veral insae in die konstruksiemetode en Kinmonth⁶⁹ kontekstualiseer die Ierse 'creepie' deeglik ten opsigte van ander sitmeubels en die gebruiksomgewing. Geen ander omvattende verwysings kon binne die vakgebied nagespeur word nie, sodat daar ongetwyfeld 'n gebrek aan kulturele bronne oor dié meubels bestaan.

Twee bronne was besonder waardevol om die geskiedenis en werkinge van die Museum te ontsluit: Dippenaar (1992) was redakteur van die eeufeespublikasie *Staatmuseum 100*, wat die verloop van die Museum tot in die vroeë 1990's met bydraes van verskeie outeurs toelig. Een hiervan was dr. Elda Grobler, wat al breedvoerige navorsing oor die Museum onderneem en gepubliseer het. Haar studie *Collections management practices at the Transvaal Museum, 1913-1964: anthropological, archaeological and historical*⁷⁰ was veral insiggewend om die museale bronne te kontekstualiseer en ontrafel.

68 Knell (1992:22-23)

69 Kinmonth (1993:29-34)

70 Grobler (2005)

1.5. DIE NASIONALE KULTUURHISTORIESE MUSEUM EN DIE VERSAMELINGS

Die Nasionale Kultuurhistoriese Museum is geleë in die African Window-kompleks te Visagiestraat 149, Pretoria. Die geboue, tot 1991 die Ou Suid-Afrikaanse Munt,⁷¹ is in 1997 deur die Museum in gebruik geneem,⁷² maar die versamelings is eers volledig vanaf 2002,⁷³ twee jaar voor die eerste dokumentasie wat dié studie begin het, hier gevestig. Die voorafgaande honderd jaar van die Museum se bestaan is gekenmerk deur 'n gebrek aan genoeg ruimte en behoorlike fasiliteite.

Die Museum het sy oorsprong in algemene versamelings wat sedert die vroeë 1880's opgebou is⁷⁴ en in 1892 formeel georganiseer is toe die Staatsmuseum van die Zuid-Afrikaansche Republiek (ZAR) tot stand gekom het. Uit hierdie museum sou die Nasionale Kultuurhistoriese Museum, die Museum vir Geologiese Opname, die Transvaalmuseum en die Nasionale Dieretuin ontstaan. Amptenare van die ZAR is reeds in 1893 versoek om 'n verskeidenheid historiese én natuurhistoriese items vir die Museum te bekom.⁷⁵ Die versamelings is aanvanklik gehuisves in 'n kamer van die Raadsaal op Kerkplein,⁷⁶ maar dit was alreeds die volgende jaar nodig om dit te trek na 'n gebou op die markplein (nou Lilian Ngoyiplein, voorheen Strijdomplein). Die getal voorwerpe in die versamelings het vinnig gegroei en het vroeg al oorgehel na die natuurwetenskappe.⁷⁷ Daar was reeds teen 1895 'n behoefte aan bykomende akkommodasie en die konstruksie van die Ou Museumgebou, 'n landmerk in Boomstraat,⁷⁸ het kort voor die uitbreek van die Suid-Afrikaanse Oorlog (1899-1902) 'n aanvang geneem.⁷⁹ Dit sou eers na die oorlog voltooi en betrek word. Na die Britse okkupasie van Pretoria in Junie 1900 is die naam eers na die Pretoria Museum en hierna na die Transvaalmuseum verander.⁸⁰

Veral die natuurhistoriese versamelings het vinnig gegroei, sodat uitbreiding weer genoodsaak is en werk aan die Nuwe Museumgebou (nou die Transvaalmuseum) in Markstraat (nou Paul Krugerstraat) het in 1910 begin. Slegs die sentrale blok is gebou en die natuurhistoriese uitstallings, bestem vir dié gebou, kon eers in 1925 van die Ou Museum oorgetrek word, meestal omdat die gebou na voltooiing tydens die Eerste Wêreldoorlog (1914-1919) deur die ander staatsdepartemente beset is.⁸¹ Die geskiedenisversameling, saam met dié vir antropologie en argeologie, is steeds in die Ou Museum in Boomstraat gehuisves en sou tot die totstandkoming van die Nasionale Kultuurhistoriese en Opelugmuseum (NASKO) as 'n onafhanklike instelling in 1964⁸² met die natuurhistoriese afdelings meeding om hulpbronne en erkenning.⁸³

71 Kyk Le Roux & Botes (1993:22)

72 Northern Flagship Institution (2001)

73 Grobler (2005:192)

74 Van Schalkwyk (2000:83)

75 Grobler & Dixon in Dippenaar (1992:3-4) vermeld twee omsendbriewe van die Museumraad in Junie 1893 wat verwys na: "1) items made by the indigenous inhabitants so as to build up a collection of their arts and artifacts, 2) items of interest in the field of natural history, including animals, plants, fossils, minerals and ores, and 3) items of European origin and history, in particular those of the Boers and the Voortrekkers."

76 Grobler & Dixon in Dippenaar (1992:2)

77 Grobler (2005:64-68)

78 Kyk Le Roux & Botes (1991:27-29)

79 Grobler & Dixon in Dippenaar (1992:9)

80 Grobler in Dippenaar (1992:80)

81 Brain in Dippenaar (1992:18)

82 Grobler in Dippenaar (1992:84)

83 Van die bestuursaspekte word toegelig in Grobler & Pretorius (2008:118-124).

Die onafhanklike museum het onder die eerste direkteur, mev. Kotie Roodt-Coetzee (1913-2005), floreer. Die personeelkorps en versamelings is onder haar leiding aansienlik uitgebrei, verskeie navorsingstoere is onderneem en die klassifikasie en dokumentasie van die versamelings is volgens museumkundige beginsels onderneem.⁸⁴ Die akute tekort aan ruimte sou egter voortduur, ten spyte van menige pogings om nuwe terreine, ook met die oog op 'n opelugmuseum, te bekom. Die skenking van twee eiendomme aan die Museum sou bydra daartoe dat die strewe na 'n opelugmuseum weldra laat vaar is⁸⁵ ten gunste van terreinmuseums: in 1972 is 'n eiendom met 'n historiese woning in Silverton deur die Stadsraad van Pretoria aan die Museum geskenk, gevolg deur 'n plaas oos van Pretoria in 1975. Hier sou onderskeidelik die Pioniermuseum in 1975 en die Willem Prinsloo Landboumuseum in 1980 open.⁸⁶ In 1988 is die Museum se naam verkort na die Nasionale Kultuurhistoriese Museum.⁸⁷

Die Ou Museum in Boomstraat was teen hierdie tyd beswaarlik opgewasse om die Museum se werksaamhede te akkommodeer en is in 1992 na waterskade finaal gesluit.⁸⁸ Die administratiewe kantore is tydelik na 'n gebou in Sunnyside verskuif, terwyl uitstallings sou voortgaan by die satellietmuseums – Krugerhuis, die Pioniermuseum, Willem Prinsloo Landboumuseum, Sammy Marksmuseum, Pierneefmuseum, die Coert Steynbergmuseum en die Voortrekkermonumentmuseum. Bergplek en addisionele akkommodasie moes tydelik gevind word en verskeie geboue is hiervoor gebruik, onder andere die Ou Sinagoge⁸⁹ (Paul Krugerstraat 70) en Jansenhuis⁹⁰ (Strubenstraat 214). Die tekort aan gepaste administratiewe, stoor- en uitstalruimte het beslis bygedra tot bestuursprobleme in die versamelings. Hierdie gebreke, wat die Museum reeds in sy vroeë bestaan⁹¹ ernstig gekortwiek het, sou voortduur tot die Museum onder een dak gebring is by die African Window. Sedert 1999 word die Museum bestuur deur die Northern Flagship Institution,⁹² wat ook verantwoordelik is vir, onder andere, die Transvaalmuseum.

In hierdie studie word in naam onderskei tussen die twee versamelings waar stoeltjies in die studiegroep voorkom. Die versamelings se name is dié wat algemeen deur die Museum gebruik word en waarna in literatuur verwys word.⁹³

84 Grobler in Dippenaar (1992:86-89)

85 Grobler in Dippenaar (1992:88-89)

86 Grobler in Dippenaar (1992:95-96)

87 Grobler in Dippenaar (1992:90)

88 Grobler in Dippenaar (1992:92)

89 Le Roux & Botes (1991:32)

90 Le Roux & Botes (1991:22)

91 Grobler (2005:117-118, 144-146, 153-154, 184, 188-192, 368-370)

92 Republiek van Suid-Afrika (1998:6)

93 Kyk byvoorbeeld Dippenaar (1992) Van Schalkwyk (2000) en Grobler (2005). Hierdie gebruiksterme is egter aanvegbaar. Dr. J.A. van Schalkwyk, huidige kurator van die Antropologie-versameling van die NKM, argumenteer byvoorbeeld dat, om een versameling Kultuurgeskiedenis te noem, inderwaarheid impliseer dat ander versamelings nóg met kultuur, nóg met geskiedenis omgaan (persoonlike mededeling, 23 Junie 2009). By haar uittrede as President van die Suid-Afrikaanse Museumvereniging in 1978 het Margaret Shaw reeds die volgende pleidooi gelewer: "*The terms 'cultural history' and 'ethnography' have settled into specific meanings, but if one thinks about it, ethnography is merely the cultural history of someone else. I think we should recognise this and find a term which would include all and indicate that we are part of each other.*" (Shaw 1978:16). Patricia Davison gee in haar artikel '*Rethinking the practice of ethnography and cultural history in South African museums*' 'n breedvoerige argument hiervoor baseer op haar ondervinding by die Suid-Afrikaanse Museum in Kaapstad; kyk veral Davison (1990:162-163).

Die Antropologie-versameling

Antropologiese (etnografiese) voorwerpe is reeds van die begin ingesluit in die versameling van die Staatsmuseum, maar is sonder veel diskresie of kunde versamel:⁹⁴

*During the early years the documentation accompanying the objects was very poor or even non-existent. This was largely the result of a lack of intellectual framework for collecting the objects. Most objects were sent to the Museum by magistrates, farmers etc, or bought from traders such as JR Ivy or Colman Bros. At most, the information accompanying it consisted of place of origin and/or tribal affiliation.*⁹⁵

A.R. Radcliffe-Brown was die eerste opgeleide antropoloog in diens van die Museum. Hoewel hy slegs sewe maande in 1921 by die Museum self gewerk het, het hy 'n groot invloed op die organisasie van die versameling gehad en het veral hierna as ere-kurator heelwat aanwinste vir die Museum beding.⁹⁶ Hy is in November 1933 opgevolg deur dr. W.T.H. Beukes, wat weereens vir 'n baie kort tydperk hier werksaam was en die Museum se diens vroeg in 1934 verlaat het om 'n pos by die Universiteit van Pretoria op te neem.⁹⁷ Beukes het wel, soos Radcliffe-Brown voorheen, ook as ere-kurator aangebly tot April 1938 en verskeie navorsingsreise onderneem, onder andere twee na Lesotho,⁹⁸ waartydens twee van die voorwerpe in die studiegroep ingesamel is.⁹⁹ Daar word met lof oor die deeglikheid van sy werk geskryf.¹⁰⁰ In teenstelling met die puristiese, selfs eng, aanslag wat sy voorganger gevolg het, was Beukes se benadering tot die vakgebied meer holisties. *"His interests ranged far and wide, and included documenting poor whites on rural farms, urbanised black people and migrant labourers."*¹⁰¹

Maer jare en 'n afname in aanwinste¹⁰² sou volg tot 'n professionele beampte, Tienie Jacobs-Venter, byna twintig jaar later eers vir die versameling aangestel word. Sy het die versameling uitgebrei deur versoeke te rig aan plattelandse polisiestases en ander staatsdepartemente. *"Large numbers of objects came in. Although duly accessioned, most are without provenance and were only identified with reference to the existing collection, which, because of the lack of documentation, could not always be trusted."*¹⁰³ Hierdie praktyk is reeds vroeër deur die Staatsmuseum gevolg. Die enigste voorwerp in die studiegroep wat tydens die 1950's ingesamel is, is juis geskenk deur die "Dept. Naturelle Sake",¹⁰⁴ drie jaar voor Venter die pos sou opneem. Venter skryf self dat sy in 1957 as hoof van die Etnologiese afdeling (nou Antropologie) aangestel is, maar ook:

94 Van Schalkwyk (2000:83)

95 Van Schalkwyk (2000:84)

96 Van Schalkwyk (2000:85)

97 Grobler (2005:128)

98 Grobler (2005:219)

99 NKM items ET 1935-206 en ET 1935-207

100 Roodt-Coetzee (1989:6) skryf: "n Redelik groot versameling voorwerpe van swart volkere in Suid-Afrika is reeds vroeër [voor Roodt-Coetzee se aanstelling in 1953] wetenskaplik goed gedokumenteer deur die volkekundige, dr. W. Beukes."

101 Van Schalkwyk (2000:86)

102 Grobler (2005:134) verskaf statistiek wat hierop dui.

103 Van Schalkwyk (2000:87)

104 NKM item ET 1954-1. "Geskenk deur die Dept. Naturelle Sake" [opskrif bo inskrywing vir voorwerp] en "Gegee aan T.A.C. Emmett, Kommissaris van Naturellesake te Louis Trichardt, deur Kaptein Makuleke, Sjangaan-stam, naby Punda Maria, Kruger Wildtuin" volgens Beukes & Nel-Blom-katalogus aanwinstnommer 1954-1.

“Daar is egter selde in die Etnologiese afdeling gewerk, aangesien die Kultuurhistoriese afdeling al ons tyd in beslag geneem het”.¹⁰⁵ Die huidige kurator skryf hierdie tendens toe aan die opkoms van Afrikaner Nasionalisme en die nuwe geesdrif waarmee die geskiedenisversamelings uitgebou is.¹⁰⁶

Na die totstandkoming van die Nasionale Kultuurhistoriese en Opelugmuseum in 1964 is die Etnografie-afdeling geskei van Argeologie,¹⁰⁷ verdere aanstellings is gemaak¹⁰⁸ en teen die 1970's is beide versamelings, en die dokumentasiepraktyke, op stewige voet geplaas:

*To the team of Kees van der Waal, in charge of the anthropology section, and Edwin Hanisch in archaeology, with their various assistants, must go much of the credit for putting the two departments on the road to becoming museological and scientific entities in their own right. The documentation systems were standardised, many field trips were undertaken and a number of papers were published in scientific journals.*¹⁰⁹

Van der Waal was in 1977 verantwoordelik vir die insamel van een voorwerp in die studiegroep.¹¹⁰

Die vakkundige beginsels en beleid in die Antropologie-versameling is laat in die twintigste eeu verbreed. Daar is weggedoen met die eng etnografiese opvatting om op ‘tradisionele’ voorwerpe te konsentreer en ‘n breë sosiohistoriese benadering, met inagneming van eietydse en geestelike kultuurgoedere, word nou gevolg.¹¹¹ In 1992 is ‘n voorwerp in die studiegroep ingesamel deur die huidige kurator, dr. J.A. van Schalkwyk.¹¹² Die uitgebreide versameling word tans gehuisves in die African Window-kompleks.

Kultuurhistoriese versameling

Soos die geval met die Antropologie-versameling, is historiese voorwerpe reeds vroeg in die bestaan van die Staatsmuseum ingesamel.¹¹³ Behalwe die ontvangs van voorwerpe¹¹⁴ is min egter voor 1953 vermag, grootliks weens die meerdere status van die natuurhistoriese afdelings, ‘n gebrek aan ruimte en karige befondsing.¹¹⁵

In haar evaluering van die Museum se bestuurpraktyke skryf Grobler oor die geskiedenisversameling:

*The management of the history collection in the Transvaal Museum always took second place to ethnology during the period 1913 to 1953. Indeed it had little call on the duties or obligations of the staff members in charge. The work in that division was delegated to either the director, the ethnologist or an assistant, and could therefore only be done part-time. There was little interest in the historical collection and almost no expert knowledge about it. To say the least, the administration of the history collection was in a chaotic condition, [...] because there was no qualified historian or cultural historian on the staff.*¹¹⁶

105 Venter (1994:4)

106 Van Schalkwyk (2000:87)

107 Van Schalkwyk (2000:88)

108 Grobler in Dippenaar (1992:86)

109 Van Schalkwyk (2000:88)

110 NKM item ET 1977-146

111 Van Schalkwyk (2000:90)

112 NKM item ET 1992-54

113 Grobler (2005:63-64)

114 Roodt-Coetzee (1989:7) beskryf dit as volg: “Die grootste probleem het by die dokumenteer en verpakking van oudhede van die blankes gelê, die meeste wat sedert 1904 deur opsigters as geskenke ontvang is, voorwerpe met min museumkundige waarde en wat beskryf is as ‘historical curiosities’.”

115 Grobler (2005:368-372)

116 Grobler (2005:365)

Dit sou eers begin verander toe mev. Kotie Roodt-Coetzee op 1 September 1953 aangestel is as die eerste professionele beampte in die geskiedenisafdeling.¹¹⁷ Sy het reeds voor hierdie datum navorsing by die Museum onderneem, as vrywilliger daar gewerk en het verskeie uitstallings georganiseer, onder meer vir die driehonderdjarige viering van Van Riebeeck se landing in 1952.¹¹⁸ Hierdie was die eerste omvattende kultuurhistoriese uitstalling in die Ou Museumgebou en Roodt-Coetzee “[...] het toegesien dat die publiek vir die eerste keer ‘n groot verskeidenheid voorwerpe kon besigtig wat jare lank in die Museum se pakkamers gelê het”.¹¹⁹ Die uitstalling word as ‘n groot sukses beskryf en het ongekende openbare belangstelling gelok.¹²⁰

Die jaar waarin Roodt-Coetzee aangestel is – 1953 – word as ‘n waterskeidingsjaar vir die versameling beskou:

Van 1953 af het voortdurende dinamiese verandering in die geskiedenisafdeling van die Transvaalmuseum plaasgevind.

Die status van die geskiedenis- en later die kultuurgeskiedenisafdeling het verander. Waar dit eers afgeskeep en onversorg was, het dit nou ‘n betekenisvolle deel van die Museum geword. In die vormingsjare van die afdeling het Roodt-Coetzee reeds die grondslag vir die totstandkoming van ‘n nuwe kultuurhistoriese museum gelê. Die werk was nou vir die eerste keer in die hande van ‘n opgeleide vakkundige.¹²¹

Binne ‘n jaar het sy die geskiedenisversameling dramaties uitgebou en die aansien daarvan, ook binne die Transvaalmuseum, aansienlik verhoog.¹²² Haar periodekamer-uitstaltegniek by onder meer die Pretoria-eeufees (1955) en die Voortrekkermonumentmuseum (1957) is hoog geprys.¹²³ Die dokumentasie en bestuur van die versameling is terselfdertyd hersien, ‘n kaartkatalogus vir die historiese versameling is begin,¹²⁴ navorsing en opleiding is onderneem en publikasies het die lig gesien.¹²⁵

Al die voorwerpe uit die Kultuurhistoriese versameling in die studiegroep is eers na die totstandkoming van NASKO (1964) vanaf 1969 en tot ongeveer 1975 ingesamel. Ten spyte van beperkte fasiliteite en finansiële steun was hierdie ‘n tydperk van voortgesette groei vir die versameling.¹²⁶ Daar is ook besluit om nadruk te plaas op die insamel van voorwerpe wat sou bydra tot ‘n toekomstige opelugmuseum,¹²⁷ wat waarskynlik kon bydra tot die aanwinst van minstens van die voorwerpe in die studiegroep. Buiten haar direkteurspos het Roodt-Coetzee self as professionele beampte vir die kultuurgeskiedenisafdeling opgetree¹²⁸ en korrespondensie dui daarop dat sy persoonlik betrokke was by die aanwinst van voorwerpe en goeie verhoudings met donateurs en handelaars gehandhaaf het.¹²⁹

117 Roodt-Coetzee (1989:6)

118 Roodt-Coetzee (1989:5-6)

119 Grobler & Pretorius (2008:120)

120 Grobler & Pretorius (2008:122-123)

121 Grobler & Pretorius (2008:124)

122 Grobler (2005:91)

123 Grobler & Pretorius (2008:125-127)

124 Grobler & Pretorius (2008:130)

125 Grobler (2005:91-93)

126 Grobler in Dippenaar (1992:86-90)

127 Grobler in Dippenaar (1992:86)

128 Grobler in Dippenaar (1992:85-86)

129 Kyk byvoorbeeld brief van 12 Junie 1969 vanaf Mevr. K. Roodt-Coetzee aan Mevr. JNL Redelinghuys, Halfmanshof (NKM Direkteursargief: Kotie Roodt-Coetzee-argief, Stelsel 2 No 32 NKMeub 1967-1978) en brief van 17 Januarie 1972 vanaf Paul Roux aan Mev. Coetzee (NKM Direkteursargief: Kotie Roodt-Coetzee-argief, Stelsel 2 No 32 NKMeub 1967-1978).

Hoewel Roodt-Coetzee in 1978 uitgetree het as direkteur,¹³⁰ is dit duidelik dat haar invloed op die geskiedenis- versameling en die Museum lank hierna sou voortduur.¹³¹

Gedurende die 1970's en 1980's is heelwat tyd bestee aan die ontwikkeling van veral drie satellietmuseums¹³² – die Pioniermuseum, Willem Prinsloo Landboumuseum, Sammy Marksmuseum – waar dele van die historiese versameling steeds gehuisves word. Die grootste deel van die versameling, wat na die sluiting van die Ou Museum in verkeie geboue bewaar is, is uiteindelik by die African Window bymekaar gebring.

1.6. DIE TERME 'STOELTJIE' EN 'MELKSTOELTJIE'

Met die uitsondering van een 'bankie'¹³³ word vyftien voorwerpe in die studiegroep in die data¹³⁴ van die Museum onder die voorwerpnaam 'stoel' klassifiseer. Buiten dat hul sitmeubels is, is hierdie generiese benaming beslis onvoldoende om die voorwerpe te onderskei van die ongeveer 1200¹³⁵ ander stoele in die Museum se Kultuurhistoriese versameling alleen.

Hoewel styl- en selfs vormvariasies in stoelontwerp voorkom, het 'n stoel gewoonlik 'n rugleuning. Van Oirschot definieer 'stoel' as die "*Algemene benaming voor draagbare zetel voor één persoon, gewoonlik voorzien van een rugleuning en van poten.*"¹³⁶ Die Engelse term 'chair' word omskryf as "*a seat with a back on which one person sits, typically having four legs and often having arms.*"¹³⁷ In Afrikaans word soortgelyk verklaar: "Meubel vir een persoon om op te sit, gewoonlik met 'n rug en vier pote".¹³⁸ Die museumkundige Margaret Shaw onderskei verder tussen 'n stoel ('chair') en 'n stoeltjie ('stool') in haar woordelys: "*chair – having a back rest, as distinct from stool*"¹³⁹ en "*stool – a seat without a back for one person*".¹⁴⁰

In die afwesigheid van rugleunings, en vanweë die grootte, is dit dus wenslik dat geeneen van die voorwerpe in die studiegroep duidelikshalwe 'n stoel genoem behoort te word nie. Hierom is woordsoeke in verskeie tale onderneem om lig te werp op die terminologie van die studie en met die oog op formulering van soekwoorde.

In bronne word die meubels in die studiegroep tweërlei genoem: eerstens as 'n eenvoudige sitplek wat generies as 'n stoeltjie of, vanweë vorm, as 'n bankie beskryf word. Algemene terme met herleibare verband daarmee is:

130 Grobler in Dippenaar (1992:91)

131 Kyk Grobler in Dippenaar (1992:89, 91). Let ook op die huldeblyke in De Beer (1994:2), Ferreira (1994:3) en Venter (1994:4).

132 Grobler in Dippenaar (1992:93-98)

133 NKM item HG 13759, Historiese Grootboek, vol. 14

134 Die data verwys na voorwerpinligting in die museale bronne.

135 Persoonlike mededeling, 1 Maart 2007: mev. Annemarie Carelsen, Kurator vir meubels, tekstiele en metaal, NKM.

136 Van Oirschot (1978:111)

137 Collins English Dictionary (2007:281)

138 Odendal (1979:1084)

139 Shaw (1942:5)

140 Shaw (1942:11)

Afrikaans: 'stoeltjie',¹⁴¹ 'bankie',¹⁴² en 'kruk',¹⁴³ maar verkieslik 'krukkie',¹⁴⁴

Nederlands en Vlaams: 'krukje',¹⁴⁵ 'schamel',¹⁴⁶ 'schemel',¹⁴⁷ en 'driepoot',¹⁴⁸

Duits: 'der Schemel',¹⁴⁹ 'das Bänkchen',¹⁵⁰ en 'der Hocker',¹⁵¹

Engels: 'stool',¹⁵² 'three-legged stool',¹⁵³ 'cricket',¹⁵⁴ 'buffet',¹⁵⁵ en 'creepie',¹⁵⁶

Noord-Sotho: 'sedulô',¹⁵⁷ 'sennô',¹⁵⁸

Suid-Sotho: 'setulo',¹⁵⁹ moontlik ook 'setuloana',¹⁶⁰ en 'setulwana',¹⁶¹

- 141 Die uitgawe van die WAT met hierdie woord is nog nie gepubliseer nie. Volgens Alet Cloete, mederedakteur van die WAT: "Wat 'stoeltjie' betref, het ek ons kaartmateriaal deurgegaan en tot die slotsom gekom dat dit apart gelemmatiseer moet word met 'n eie definisie. [...] Relatief lae sitmeubel, gew. van hout, en sonder 'n rugleuning of armleunings wat in sy eenvoudigste vorm bestaan uit 'n kleinerige sitplek vir een persoon en met drie of vier pote om dit van die grond te lig. Vgl. KLAVIERSTOELTJIE, MELKSTOELTJIE en VOETSTOELTJIE." Cloete, A. (aec@sun.ac.za). Navraag: stoeltjie & Sandveld. *E-pos aan:* Botes, N. (nico.botes@up.ac.za), 3 Desember 2007.
- 142 Verkleiningsvorm van 'bank' wat as 'n "Langwerpige meubelstuk, met of sonder leuning, waarop gew. meer as een persoon kan sit" gedefinieer word deur WAT (2007). In hierdie studie word uitdruklik bedoel dat leunings, soos in die betekenis van 'stoeltjie', afwesig is. Dit wil voorkom asof die verskil tussen 'n 'stoeltjie' en 'n 'bankie' berus op die planvorm van die sitting.
- 143 Van Wyk (2003:216): "Stoel sonder rugleuning."
- 144 Vermeld op die voorwerpkart vir NKM item HG 10666. Die woord met die agtervoegsel as die verkleiningsvorm word verkies in ooreenstemming met die betekenis van 'stoeltjie'. Let daarop dat slegs die woorde 'melkbankie' en 'melkstoeltjie' (en nie 'melkbank' en 'melkstoel' nie) gelys word in die WAT (2007). Kyk ook Nederlandse terme.
- 145 Den Boon & Geeraerts (2005:1860): "kruk [...] (meestal verkleinv.) stoel zonder leuning, vaak met ronde zitting". Van Oirschot (1978:72): "Krukje [...] Lage twee-, drie- of vierpoot, uit de 16e en 17e eeuw, maar ook later nog gemaakt, met of zonder rugsteun". Kyk ook Delftse Universitaire Pers (1980:6).
- 146 Kyk veral Weyns (1974:168). Den Boon & Geeraerts (2005:3075) verklaar 'schamel' as "houten driepoot waarop de boeren bij het kazen hun tobbe zetten; - driepoot waarop de wastobbe staat". Dit beteken ook 'schaamachtig [...] arm of van geringe staat [...] onaansienlik', soos 'skamel' in Afrikaans, wat volgens Boshoff & Nienaber (1967:581) ontleen is aan die Latynse 'scamellum'. Laasgenoemde is volgens Lewis & Short (1969:1638) die verkleiningsvorm ("little bench or stool") van 'scamnum', ("a bench, stool").
- 147 Skynbaar 'n wisselvorm van 'schamel' volgens Den Boon & Geeraerts (2005:3091): "laag bankje; stoeltje zonder leuning; - voetbankje". Volgens Botha (1969:12) 'n "sitbankie", hoewel sy ook verwys na 'n "schemel met rugleuning". Van Oirschot (1978:101) beskryf dit as 'n drie- of vierpotige stoeltjie uit die Middeleeue en Antieke meubelen (2007) definieer dit as 'n "Middeleeuwse lichte, driepotige stoel". Dit kan ook na 'n stokpootstoel (of Duitse Schemel) verwys.
- 148 Den Boon & Geeraerts: "stoeltje op drie poten" (2005:858), ook 'driepikkel' "(alg. Belg.N.) bankje of voetstuk met drie poten, syn. drievoet" (2005:858) of 'driestal' (2005:859).
- 149 Gajić (1977:919): "(lat. scamellus Bänkchen) Hocker, Fußbank".
- 150 Kyk Gajić (1977:919); let op die verkleiningsvorm.
- 151 Gajić (1977:514): "Schemel ohne Lehnen."
- 152 Filbee (1977:159): "This is a seat for one person, without arms or back, which together with the bench, was the most common form of seating until chairs came into more general use in Tudor times." Kyk ook Gilbert (1991:47), Gloag (1969:642), Knell (1992:22, 42) en Wolsey & Luff (1968:65-66).
- 153 Gebruik in Baraitser & Obholzer (1978:350). Filbee (1977:159): "Three-legged stool: In its simplest form it consisted of a flat piece of wood, of any shape, in which three legs were inserted, sometimes flush with the upper side of the seat". In Afrikaans dikwels verkort na 'driepoot' en volgens Den Boon & Geeraerts (2005:858, 859) in Nederlands moontlik ook 'driepikkel', 'driepoot' en 'drievoet'.
- 154 Ou Engelse term vir lae stoeltjie volgens Gilbert (1991:47, 267), Knell (1992:66, 176, 234), Filbee (1977:163) en Gloag (1969:274). Dit skyn ook dat dit nog in die negentiende eeu in Amerika gebruik is – kyk byvoorbeeld United States Patent and Trademark Office (2007), waar dit skynbaar verwys na 'n voetstoel.
- 155 Ou Engelse term volgens Knell (1992:66): "The word 'buffet' (pronounced as it is spelt, with the 't' sounded) seems to have most frequently described a common, three legged stool in the 15th century." Kyk ook Gilbert (1991:47) en Filbee (1977:163).
- 156 Ou Engels-lerse term volgens Kinmonth (1993:205): "CREEPIE / CREEPIE-STOOL / CREEPY (From the verb to 'creep') Particularly in the northern counties [of Ireland] a common low fireside stool, with three or four legs (and in Scotland a church stool of repentance)."
- 157 Volgens Kriel & Van Wyk (1989:225) 'n "sitplek"; vermeld in die Etnologie Stamboek vir NKM item ET 1977-146 as "sedulo" en in die Beukes & Nel-Blom-katalogus vir NKM item ET 1935-207 as "sedulo of setulo".
- 158 Kriel & Van Wyk (1989:235): "sitplek, bankie". Kyk ook Stoffberg (1967:55).
- 159 Volgens Hamel Part 1 (1965:224) 'n "bench" of "seat" in Engels; vermeld in Beukes & Nel-Blom-katalogus vir NKM item ET 1934-441.
- 160 Hamel Part 5 (1965:460) gee die betekenis as "backless seat".
- 161 Volgens die Direkteur van die Sesiu sa Sesotho Nasionale Leksikologie-eenheid by die Universiteit van die Vrystaat is beide 'setuloana' en 'setulwana' verkleiningsvorme in die spelwyse van onderskeidelik Lesotho en Suid-Afrika. Motsapi, M.J. (motsapijm.hum@ufs.ac.za). Help with translation. *E-pos aan:* Botes, N. (nico.botes@up.ac.za), 13 Augustus 2007.

Al hierdie terme word losweg verbind met 'n sitmeubel wat in besonder geen rug- of enigins armleunings het nie. Daar word ook bedoel dat dit klein en laag is, soos die agtervoegsels wat oënskynlik op verkleinings dui meermale aantoon. Dit is ook duidelik dat meervoudige gebruike daarmee geassosieer word – van 'n algemene sitmeubel tot 'n voetstoel. Hoewel hierdie generiese terme in geheel die voorwerpe in die studiegroep meer akkuraat beskryf as die woord 'stoel', word verwarring steeds veroorsaak omdat variasies voorkom in die meubels wat daardeur beskryf kan word.

Tweedens word meer spesifieke terme gebruik om te verwys na 'n stoeltjie soortgelyk aan dié in die studiegroep:

Afrikaans: 'melkstoeltjie',¹⁶² 'melkbankie'¹⁶³ en 'melkblok'¹⁶⁴

Nederlands en Vlaams: 'melkstoeltje',¹⁶⁵ 'melkkrukje'¹⁶⁶ en 'melkblok'¹⁶⁷

Duits: 'der Melkschemel',¹⁶⁸ 'der Melkstuhl'¹⁶⁹

Engels: 'milking stool'¹⁷⁰ en by uitsondering 'milk stool'¹⁷¹ en 'milkmaid stool'.¹⁷²

Uit hierdie woordelys blyk dit dat veral driepootstoeltjies in die Westerse geskiedenis wel in naam met melkery verbind word. Dit is egter onseker of uitsluitlik hierdie funksie daarmee verband hou. Hoewel die term 'melkstoel' as alternatiewe naam vir ses van die voorwerpe in die studiegroep aangegee word, word in Afrikaans meermale na 'melkstoeltjie' verwys om aan te dui dat dit relatief klein en laag is. Dit wil voorkom of daar met melkstoeltjie dus verwys word na 'n spesifieke tipe stoeltjie, meestal met drie pote.

Dit blyk dat 'melkbankie' min gebruik word. Die algemene begrip vir die woord 'bank' dui op 'n langer vorm wat sonder die verkleining ook as sitplek vir meer as een persoon kan dien. 'Melkblok' is waarskynlik nie in algemene gebruik nie. Die bedoeling van hierdie woord is wel duidelik: die funksie daarvan stem ooreen met dié van die ander, maar 'n monolitiese konstruksie (of by implikasie geen konstruksie) is hier ter sprake.

Uit die terminologie kan afgelei word dat die woord 'melkstoeltjie' – en die vertalings daarvan in Nederlands, Vlaams, Duits en Engels – in naam die sekerste assosiasie met meubels soos dié in die studiegroep het.

162 WAT (2007): "Stoeltjie gew. met drie pote waarop die melker [...] sit terwyl daar gemelk word". Vermeld deur Roodt-Coetzee in Nasionale Kultuurhistoriese en Opelugmuseum (1971:17) en Olivier (1980:121); kyk ook Departement van Nasionale Opvoeding (1972:101, 287).

163 Soortgelyk aan 'melkstoeltjie' volgens WAT (2007). Word ook vermeld in korrespondensie uit die Museum se argief – kyk brief van 17 Januarie 1972 vanaf Paul Roux (op Ouderwetse Winkel-briefhoof) aan Mev. Coetzee (NKM Direkteursargief: Kotie Roodt-Coetzee-argief, Stelsel 2 No. 32 NKMeub 1967-1978) en brief van 9 Februarie 1972 vanaf Mev. K. Roodt-Coetzee aan Mnr. P.H. Roux, Ouderwetse Winkel, Hoofweg, Aston (NKM Direkteursargief: Kotie Roodt-Coetzee-argief, Stelsel 2 No. 32 NKMeub 1967-1978).

164 WAT (2007): "houtblok waarop die melker sit terwyl daar gemelk word".

165 Kyk Weyns (1974:168); Den Boon & Geeraerts (2005:2132) verklaar as volg: "(het) stoeltje of bankje waarop men zit als men koeien melkt".

166 Van Oirschot (1978:81); Delftse Universitaire Pers (1980:64-65)

167 Scheij & Eriks (1913:6, 10) gebruik die term saam met en as alternatief vir 'melkstoeltje'.

168 Gajić (1977:707): "Sitzgelegenheit für den Melker." Kyk ook item AK201017 in Deutsches Historisches Museum (2007).

169 Gebhard (1969:78)

170 Onder andere in Filbee (1977:159); kyk ook na die algemene gebruik in Two-hundred milking stools and counting (1996:6) en die Afrikaans-Engelse vertaling in Departement van Nasionale Opvoeding (1972:101, 287). Baraitser & Obholzer (2004:418) verwys na 'n 'three-legged milking stool'.

171 Prescott (1937:103) dokumenteer die gebruik van hierdie woordvorm in dele van die Amerikaanse platteland.

172 Kench, Mothes & Szymanowski (1987:28)